

De kunst van het dromen

Eerst is er niets. Dan komt er iemand met 'een onmogelijk plan'. Vervolgens ontstaat er een levendige plek met zó'n uitstraling en aantrekkingskracht, dat heel veel mensen erdoor geïnspireerd raken. Wat is het geheim achter dit soort 'oases', vraagt Ellen Winkel zich af. | Tekst: Ellen Winkel | Foto:

SEKEM

Op YouTube zie ik een filmpje van de jonge Finse dirigent Klaus Mäkelä. Traag bewegende handen. Een knikje van zijn hoofd. De ogen even dicht. Met minieme bewegingen neemt hij het Concertgebouworkest mee in de zevende symfonie van Beethoven. Zijn hele houding straalt een gevoel uit waar het orkest in meebeweegt. De muzikanten zijn één, ze voelen wat Mäkelä voelt. Die verbondenheid ontroert. En voor mijn gevoel heeft die iets te maken met de vraag waar ik mee rondloop: hoe ontstaat de verbinding in al die mooie, hoopvolle initiatieven, de 'oases', waarvan er enkele in deze Dynamisch Perspectief zijn beschreven? Wat is het geheim van plekken met een grote uitstraling en aantrekkingskracht?

'Dromen' als werkwoord

Zes jaar geleden bracht ik een bezoek aan SEKEM in Egypte, dat 45 jaar geleden als een echte oase in de woestijn is gestart door Ibrahim Abouleish (1937-2017). Hij was geboren in Egypte, had tijdens zijn studie en werk in Oostenrijk de antroposofie ontmoet en voelde zich daar sterk mee verbonden. Hij besloot terug te keren naar Egypte om zijn droom te realiseren, een holistisch, cultuurvernieuwend project met biodynamische landbouw, verwerkende bedrijven, scholen, een cultureel aanbod en medische voorzieningen. Hoewel iedereen hem aanvankelijk voor gek verklaarde om op woestijngrond een biodynamische boerderij te beginnen, wist hij zijn toekomstbeeld met zoveel kracht en enthousiasme neer te zetten, dat de juiste mensen op zijn pad kwamen. Zo begeleidde de Duitse Angela Hofmann in 1982

V E R D I E P I N G

een transport van 40 drachtige Allgäuer koeien uit de Alpen naar SEKEM, omdat er grote behoefte was aan koeienmest voor de compost. Zij bleef op SEKEM en coördineert er nu nog steeds de landbouw. Toen ik daar was en we een kijkje namen bij het medisch centrum (dat 40.000 mensen per jaar behandelt) zei de vrouw die ons rondleidde: "Dr. Ibrahim Abouleish en Dr. Hans Werner hebben dit medisch centrum samen gedroomd." Ze gebruikte het woord 'dromen' als werkwoord. Als iets waar je aan werkt. Elders in een interview zei Abouleish: 'Dromen is denken met je hart'. Op SEKEM

Ze gebruikte het woord dromen als werkwoord.

Als iets waar je aan werkt.

werken ze aan die 'kunst van het dromen', onder andere met creatieve lessen (muziek, schilderen, toneel en eurytmie) voor alle leerlingen en medewerkers. Zo worden de zintuigen, het gevoel, het hart op een andere manier aangesproken.

Oase in de groene woestijn

Voor mij was deze plek zo inspirerend dat ik me aansloot bij het bestuur van de Vriendenkring SEKEM. "Wil je een keer met ons meedenken vanuit jouw SEKEM-inspiratiebron?",

vroeg Tineke van den Berg van de Stadsboerderij Almere me vijf jaar geleden. “Wij gaan op een tweede erf starten, Vliervelden, en willen dat het een oase wordt in de groene woestijn van de Flevopolder.”

We hadden een mooi gesprek over idealen, zonder concrete plannen te maken. En van het een kwam het ander. Mijn man en ik waren niet op zoek naar een nieuwe woonplek, maar toen de kans zich voordeed op Vliervelden een huis te bouwen, in verbinding met de biodynamische boerderij, grepen we die.

Vliervelden bood ruimte aan 30 woningen, een bloementuin, een winkel, een kinderdagverblijf en af en toe een concert of opera in de stal. Ook de eerste locatie van de Stadsboerderij, die Tom en Tineke sinds 1996 uit het niets hebben opgebouwd, vormt een levendig geheel. Laatst vertelde Tineke: “Na 25 jaar hard werken realiseren we ons dat de boerderij geworden is zoals we het hadden gedroomd, zonder dat we er ooit een papieren bedrijfsplan voor hadden gemaakt. In al die jaren is het bedrijf uit de toekomst tevoorschijn gekomen.”

Het bedrijfsorganisme versterken

Bij de You-Will-Grow-campagne van Demeter was er een poster van Tom met de tekst ‘Eet meer intuïtie’. Voor Tom ontstaat de ruimte om je intuïtie te volgen door in alle rust langs de landerijen en het vee te lopen. “Mijn zintuigen stel ik dan open voor alles wat zich aandient. Juist door het loslaten van vastgeroeste patronen kunnen nieuwe ingevingen zich voordoen. Varen op je in-

nerlijk kompas is voor mij de essentie van biodynamische landbouw.”

Tijdens een werkbijeenkomst van de Landbouwsectie van de Antroposofische Vereniging leidde Tom ons rond langs de verschillende ‘organen’ van Vliervelden en we wisselden uit over hun kwaliteiten. Tarwe, klaver, uien, koeien, insecten, vogels, en nog veel meer. De mesthoop, vertelde Tom, is een heel centraal orgaan in het geheel, te vergelijken met de bloedsomloop die door alle organen heen stroomt. Naar mate de stoffen en krachten die door het bedrijf stromen meer vanuit haar eigen organen komen (en input van buiten teruggedrongen wordt), komt het bedrijfsorganisme meer tot bloei. En wanneer het bedrijfsorganisme meer tot bloei komt, worden van daaruit ook de organen sterker doorvormd. Ik heb ervaren dat dit werkt. Ook de insectenwereld en de vogelwereld veranderen onder invloed van de vormgeving van het bedrijfsorganisme. Niet door specifieke maatregelen te nemen gericht op één of meer soorten, maar juist door het organisme als geheel te versterken.”

De toekomst aantrekken

Geboeid door de werking van een zichzelf versterkend bedrijfsorganisme, lees ik een interview terug met Manfred Klett over ‘Het landbouwbedrijf als organisme’ (uit 1992). Samen met anderen heeft hij de Dottenfelderhof bij Frankfurt opgebouwd, een prachtig divers bedrijf dat heel veel mensen aantrekt en onder andere een landbouwopleiding verzorgt.

Klett noemt in dit interview de bedrijfsindividualiteit, waar Rudolf Steiner het in de Land-

bouwcursus over heeft, een ‘raadsel voor de toekomst’. Om verbinding met dit begrip te krijgen, zegt hij, moet je het als een voorstelling, een beeld, met je meedragen, zowel in het dagelijks werk als bij het studeren van de antroposofie. ‘Dan kan men beleven hoe dit beeld inhoud krijgt, hoe het veelkleurig en veelvormig wordt, hoe het in alle richtingen uitgroeit en hoe het daardoor zekerheid krijgt in het werk. (...) Zo ontstaat een levend beeld in een vorm, die impulserend wordt voor het dagelijkse werk en niet alleen zo dat werk en bedrijf min of meer in evenwicht zijn, maar met gevolgen voor het hele sociale leven. Dat straalt uit! Want wat de mens denkt, heeft betekenis, het heeft uitwerking

‘De bedrijfsindividualiteit is een raadsel voor de toekomst’

op al het andere. (...) Aan dit beeld moet men voortdurend werken en het steeds opnieuw verrijken met dat wat uit de natuur en uit de geesteswetenschap komt. Dan merkt men langzamerhand hoe dit levende beeld de aantrekkingskracht voor de toekomst wordt en omgekeerd, hoe de toekomst inwerkt op het heden. En verder zal men merken dat het vormen van dit beeld van de landbouwindividualiteit op de weg naar verwerkelijking een enorme kracht in zich bergt tot gemeenschapsvorming, wat ook te zien is aan een aantal biologisch-dynamische bedrijven.’

Tot leven komen

Het voortdurend met je meedragen van je dromen, van een beeld van de bedrijfsindividualiteit, van het bedrijf als organisme, van de samenhang van alles, van je idealen. En dan met al je zintuigen luisteren naar wat er op je pad komt. Dat is een stukje van het geheim van het ontstaan van uitstraling

en aantrekkingskracht (maar is nog zoveel meer!). De plek komt – letterlijk – tot leven. Er hangt een bepaalde sfeer, die Frans Lutters ‘zonnekracht’ noemt (zie pag ...). De delen vormen een geheel, als instrumenten die samen prachtige muziek laten klinken. Ibrahim Abouleish noemde dat de SEKEM-symfonie.

Op bdvereniging.nl/dp-extra vind je meer info over het boek *SEKEM -Sociaal ondernemen brengt de woestijn tot bloei*; een langer citaat uit het interview met Manfred Klett; en meer info over het boek dat Klett schreef en de Nederlandse vertaling waar aan gewerkt wordt.

Bij een bijeenkomst van de Landbouwsectie vertelt Tom Saat: ‘Naar mate de stoffen en krachten die door het bedrijf stromen meer vanuit haar eigen organen komen, komt het bedrijfsorganisme meer tot bloei. En wanneer het bedrijfsorganisme meer tot bloei komt, worden van daaruit ook de organen sterker doorvormd.’